

ÉLŐ ERDÉLY EGYESÜLET

Csíkszentdomokos

HONISMERETI TANULMÁNY

Máté Adél
Csíkszentdomokos
Babeş-Bolyai Tudományegyetem

2014

„Isteni parancs, hogy gyermekeinket szent hitükre megtanítsuk, vallásunk erkölcsre szoktassuk s az ököltől átvett hagyományok szellemében és tiszteletében neveljük.”

Márton Áron: Templom és iskola

I. Alapadatok

A honismereti tanulmányom települése Csíkszentdomokos (1., 2. számú melléklet), Hargita megye egyik legnagyobb népesség és terület községe.

Csíkszentdomokos, románul Sândominic, németül Sankt Domenikus, az Olt folyó forrásvidékéhez közel, a 46° 35' szélességi és a 25° 48' délkörök metszéspontján fekszik, középtávolságra a megyeközpont, Csíkszereda és Gyergyószentmiklós között, mindkettőtől 29 km-re. Lakossága megközelíti a 6400 főt, ezzel a Felcsíki medence legnépesebb községe, többségében magyar lakosságú, csak 1-2 román nemzetiségű család él itt.

II. Rövid leírás

Szentdomokos az Olt folyó völgyében terül el, ebből az ÉÉK-DDNY elhelyezkedésű völgyből a kéz ujjaihoz hasonlóan nyúlnak ki a falu egyes lakórészei. A falut egy hegykoszorú veszi körbe: a Nagyhagymás, Egyesek, Öcsém, Terk, Pásztorbükk, Garados nevű hegyek átölelik a falut, és csupán dél irányban hagynak egy kis „kaput” a felcsíki medence irányába. Megközelíteni az E578-as nemzetközi útvonalon lehet.

A faluban több évtizedes kutatási munkát Balázs Lajos, néprajzkutató végzett, kutatásai eredményeképpen jelentek meg *Az én első tisztességes napom* (1994), *Menj ki én lelkem a testből* (1995), *Szeretet fogott el a gyermek iránt* (1999) című könyvek, melyek a falu lakóinak a születéshez, házassághoz, halálhoz való viszonyát, hiedelmét, szokásait tárják fel. 1999-ben jelent meg Balázs Lajos szerkesztésében a falu monográfiája *Csíkszentdomokos* címmel, amely nemcsak a falu történelmi pillanatait tárja fel az olvasó elé, de a lakosság szokásait, megélhetési lehetőségeit, hiedelmeit, szellemiségét is megjeleníti. A monográfia összeállításában a falu több lakója is résztvett, különböző személyek gyűjtötték össze a statisztikai táblázatokat, hiedelmeket, szokásokat, különböző szervezetek történetét. A kötetben a falu lakóinak visszaemlékezései is helyet kapnak.

A falu szülöttje, Kurkó Gyárfás (1909-1983) *Nehéz kenyér* című életrajzi regényében a csíki falusi szegénység életének hiteles bemutatása által tárja az olvasó elé a lakosok életét, mindennapi terheit, reményeit, ez a regényes megtekintést ad a domokosiak mindennapjaiba, életvitelébe.

III. A település története

Balázs Lajos *Csíkszentdomokos* című monográfiájában így ír a faluról: „Ha Csíkszentdomokosról is született volna egy mitikus történet, az arról szólna, hogy amikor a Jóisten Csíkban osztotta a földterületeket, a domokosiak késve érkeztek a helyszínre. Aztán az Úr szíve megesett rajtuk, mert mondták, hogy nagyon messziről jönnek, sok az apró gyermek körülöttük, erejük, enivalójuk fogytán, az elttük magasló hegységen már nem tudnak átkelni. Inkább itt pusztulnak el valamennyien! Aztán újra szelídebbre fogták a szót az Úr elttük, és arra is fogadkoztak, hogy ha kell, a hegyet is megszántják, az erdőt is megszelídítik...

A Jóisten is már fáradt volt, későre is járt már az idő, másnapra meg a gyergyóiak várták, így nem volt kedve újra kezdeni a földosztást. Hanem azt mondta Péternek, aki végig vele volt, eridj, s mond meg a karcfalviaknak, jénfalviaknak, szentamásiaknak, húzodjanak egy cseppet essze, s szorítsanak helyet a domokosiaknak is. Na azért van az, hogy ezek egymásba vannak nve, s a szentdomokosiak Csík legfelsőbb szögletébe vannak beszorulva, behúzodva azóta is”.¹ Azért idéztem hosszasan Balázs Lajost, mert jóllehet, egy elképzelt mitikus történetet ír le, nagyon hűen tükrözi Csíkszentdomokos földrajzi elhelyezkedését.

A település magja feltételezhetően Várbükk területén volt. Noha semmilyen okirat nem elmíti a domokosi várat, Péter László helytörténész úgy véli, hogy a vár létének hivatalos bizonyítéka Báthori Zsigmond 1601. január 24-én kiadott adománylevelében található, amely szerint a fejedelem Bornemissza Gáspárak adományozza a vár vaslel helyeit erdível, legelível, és minden más javával együtt.² Orbán Balázs a következőképpen ír erről a helyről, a várról: „Székelyföldön azon tapasztalatot szerezhem, hogy bárhol is a hegyeknek a várhegy, vártet, várdomb és más ilyen párosult elnevezése, mindig várromot feltételez. (...) Talán itt is volt vár? Igen is volt, melynek romjait bemutatni el nem mulasztom. Hogy e várhoz juthassunk, az Olt terét nyugatról határoló *Várbükkre* kell felmászunk, onnan ismét az e hegyen ered *Várbükkpatak* völgyébe (hol felhagyott bányáüregek tátonganak) leereszkedünk, hol e patak az északról lefolyó Lok patakkaal összefolyt, ott pár száz láb magasságú csillámpala alkotta sziklafok emelkedik, ezen *Vársarkának* nevezett hegyfok tetejét koronázta egykoron vár, mely várnak létéről még jelenleg is látható romok kezeskednek. (...)

A hegy ormára fektetett falak még most is 2-3 láb magasságban állnak, többi része azonban leomlott. (...) A vár területe 300 lépés, hossza 82 lépés, közép szélessége 32 lépés. (...) Bámolni lehet, hogy ezen távoli zugban várat ki és hogyan építhetett. Rejtett helyzetéről ítélve,

¹ Balázs Lajos: *Csíkszentdomokos*, Pro Print Rt., Csíkszereda, 1999, 7 old.

² Uo., 46 old.

hihet leg bűvőhelye lehetett Csík legvégső falvainak.”³ Bár a vár létezett, senki nem végeztet szakszerű feltárást, ezért nincs szilárd támpont a vár eredetét illetően. Ha a vár alapszóból képzett névanyagot elfogadjuk és figyelembe vesszük az eddig feltárt okiratokat, elfogadható az is, hogy itt volt a település magja, innen terjeszkedtek fokozatosan déli irányban.

A falu első ismert okleveles említése 1567-ből való, az 1567. évi regestumban olvasható, hogy „ZENT DAMOKOS 34 kapuval szerepel”, majd 1669-ben egy egyházi vonatkozású Vizitációs jegyzék könyvében a falu neve Sz. Damokos formájában jelenik meg.⁴ Nevét az 1234-ben szentté avatott Domonkos szerzetesről kapta.

A falu fontosabb eseményei közé tartozik a farsangtemetés, gáborkerti megemlékezés, Pásztorbükki búcsú.

A farsangtemetés gyakorlatának a településen már régi hagyománya van, régen *hamubotozás*-nak nevezték. A karácsonyi ünnepek után a leggazdagabb jelesnap szokáshagyomány. A farsangtemetés ceremóniája a hamvazószerda előtti keddi reggel kezdődik: a farsangtemetők felöltöztetik Ilyést, a szalmával kitömött bábút, mely a tél megszemélyesítője. Ilyést egy taligába fektetik, majd elindítják a menetet. A falun végigvonulnak, időnként meg-megállnak, az asszonyok elsírattják a haldokló Ilyést, a beöltözött hamubotosok ijesztgetik a kíváncsiskodó gyerekeket, a nézőközönséget, a falu lakói megkínálják enni-innivalóval a farsangolókat, a farsangolókkal együtt táncolnak, majd a falu központjában a sirató asszonyok elbúcsúznak Ilyéstől és meggyújtják a szalmabábút (4. számú melléklet)

A sirató asszonyok egyik szövegváltozata (Mihályné Róza beszámolója alapján):

„-Ilyéském, Ilyéském, drága kicsi kincsecském!

Be jó levél, be jó voltál, be jól tetted, hogy meghaltál.

Harminc méteres kolbász legyen a sírköteled,

hogy meg ne kadjon a te istentelen nagy fejed.

Jaj, lelkecském, lelkecském, drága kicsi Ilyéském

Harangoznak hallja-e, jenek a papok, lássa-?

Jajj, vigyék, elvigyék, csak kert mellé ne tegyék,

megakad egy karóba, s visszaj a nyakamba.

Szegény uram meg es hót, de én meggyászoltam vót,

gyászolta én sokáig, holta napjáig, de napjáig.

És azután felvettem a rokolyát a pirosat, azt a tarka babosat,

Avval volt a farom a legkiadósabb.”⁵

³ Orbán Balázs: *A székelyföld leírása* III. kötet, 1869, 95 old.

⁴ Balázs Lajos: *Csík-szentdomokos*, 60 old.

⁵ Meséli Mihályné Róza beszélgetésünk alkalmával

Amikor Ilyés körül felcsapnak a lángok, a zenészek egy szomorú nótát kezdenek játszani (Leestek a téli havak, hegyet, völgyet beborítanak). Az ének után újra táncra perdülnek, majd a tömeg széteszlik, és este a bálba gyűnnek újra össze, a tánc éjjelig tart, amikor is elkezd dik a nagyb jt.

Annak ellenére, hogy voltak olyan évek, amikor ezt a szokást a lakosok nem gyakorolták, az utóbbi években a fiatal generáció egyre inkább részt vesz ebben a hagyomány rzésben, megtanulták a szövegeket, és évr l-évre elsirassák, eltemetik Ilyést. Ehhez valószínű leg az is hozzájárult, hogy pár éve megyei szint farsangtemetéseket szerveznek, ahol a különb z falvak lakói mutatják be a farsangtemetési szokásokat.

A gáborkerti megemlékezésen a szentdomokosiak a „Fekete vasárnap”-ra emlékeznek: az 1944 október 8-án a Maniu-gárdisták 11 ártatlan személyt (köztük n ket is) tereltek össze a Gábor-kertben, és ítélték halálra önkényesen, majd kivégezték sort zzel. A lakosság minden évben megemlékezést szervez az említett helyen.

A Pásztorbükki búcsú is szomorú történelmi eseményre emlékezteti Szentdomokos lakosságát. Báthory Andrást, Erdély fejedelmét a faluhoz tartozó Pásztorbükkkben gyilkoták meg menekülés közben. Domokos Pál Péter szerint „Amikor a pápa (VII. Kelemen) meghallotta a gyilkosság hírért, Csíkszentdomokos népét – Felcsíkkal együtt – átokkal és évszázados b nnel sújtotta”.⁶ A falu népének lekületében sokáig élt a kollektív b nösség tudata, ezt tükrözik a hiedelemek is: „A helyen pedig, ahol a szent ember elesett, 7 évig bugyborékol fel a vér, senki oda nem közelíthetett, mert megköt dött (ti, megmerevedtek a lábai). 7 évig pedig Szentdomokos határán egyéb nem termett cseng kórónál... 7 év elteltével pedig felszentelend szepl telen élet ifjú pap megközelítheté a vérforrást, hova keresztet helyezvén, a vér megsz nt bugyborékolni, s a föld visszanyerte terményektségét.

A kereszt, melyet a növendékpap a vérforrás helyére állított, gyökeret verve azon kereszt idomú ágakkal borított nyírfává n tte ki magát, mely most is ott van a jelenlegi kereszt közelében” – idézi Balázs Lajos Domokos Pál Péter feljegyzéseit.⁷

Fából épült kápolnát építettek a gyilkosság feltételezett helyén feltételezhető en az esemény 300. évfordulója után a közösség tagjai, és fogadalmi búcsút kezdeményeztek minden év november elsejére, amelyet kés bb október els vasárnapjára tettek át. A lakosság minden év október els vasárnapján elzarándokol az említett helyszínre, és szentmisén vesz részt.

Az els és második világhború egyaránt érintette a falu lakosságát. Az els világháborúban 116 csíkszentdomokosi férfi, míg a másodikban 71 veszítette életét. Az utóbbi szám valószínű leg azért kisebb, mert a háború z rzavarában a visszavonulás alkalmával többen

⁶ Idézi Balázs Lajos, 67 old.

⁷ Uo, 68 old.

is le tudtak maradni, illetve sokan fogolytáborban húnytak el vagy szenvedtek a hazaengedésükig.⁸ Az első világháború kitörésekor az általános mozgósítás is nagy volt, Balázs Lajos az általános hangulat lefestéséhez Kalamár Imre visszaemlékezéseit idézi: „1914 augusztusában a mi községünkben a nép az erdőn kaszált... Minden irányba kiküldtek egy különöcöt a trombitával. Az fújta menetközben és kiabálta, hogy »Emberek! Általános mozgósítás! Háború van! Mindenki 24 órán belül jelentkezzék a csoporttestjénél!« Erre mindenki letette a kaszát és ment hazafelé, 42 évesig».⁹

Napjainkban a falu központjában lévő emlékműrzi emléket a háborúban elesett személyeknek, amelybe az elhúnytak nevei vannak belevésve.

Szentdomokos legismertebb személyisége Márton Áron, az erdélyi katolikus egyház püspöke, Erdély nagyjainak egyike. 1896. augusztus 28-án született Márton Ágoston és Kurkó Julianna szülők harmadik gyermekeként. 1939. február 12-én szentelték püspökké, az esemény alkalmából a szülőfalujából érkezett küldöttséghez így szólt: „Ezen a szent napon szülőfalumra, egyházmegyém minden népére szabadjon azt a szent fogadalmat tenni, hogy fajtámnak szívósságát, kiállását a magam erényének akarom tekinteni, sorsát vállalni akarom. Az Isten hivatást adott nekem és én életem ennek a hivatásnak szentelem és jó népemért becsületesen dolgozom.”¹⁰ A püspök egész életében hű maradt az idézett szavaihoz, a háború alatt és az azt követő években halála napjáig az emberi jogok és a szeretet következetes, bátor képviselője volt. Kortársai szerint szent életű, karizmatikus személy volt, ezt támasztja alá a jelenkori történelmi, társadalomtörténelmi munkák következtetése is, mely szerint Márton Áron mind az erdélyi katolicizmusnak, mind a XX. század magyar történelmének megkerülhetetlen, jelentős személyisége volt.

Szülőfaluja a Márton Áron Múzeum és a falu központjában lévő Márton Áron emlékmű (3. számú melléklet) létrehozásával ad tiszteletet emlékének, mely halálának harmadik évfordulója alkalmával jött létre. A múzeum ismerteti a püspök életútját, hitvallását, munkásságát, a kiállítás által egy XX. századi időutazásra invitálja a látogatót, melynek központi témája a püspök „titka”: hogyan válhatott egy egyszeri parasztfiú korának szellemi és lelki vezetőjévé.

A falu másik ismert személyisége Kurkó Gyárfás, 1909. december 2-án született, 1983 május 21-én halt meg Brassóban. Regényíró, publicista és politikus. Ismert műve a *Nehéz kenyér* című életrajzi regény, melyben a csíki falusi szegénység életét mutatja be.

⁸ Uo., 74 old.

⁹ Uo., 73 old.

¹⁰ Uo., 308 old.

A falu belső tagolódása a spontán alakult ki. Első sorban az alapszerkezet kialakulásánál az Olt illetve a kisebb patakok voltak a fő rendezői elv. A patakok mentén 5 sorban lakott falurész alakult ki: Sárosút (Sárosút pataka mentén), Dorma (Lok pataka), Szedloka (Szedloka pataka), Dorma (Lok pataka), Sólyom (Kurta pataka). A falu jelenlegi szerkezete viszont ennél bonyolultabb és összetettebb, jelenleg 10 nagyobb falurész van, amelyek mindegyike több kisebb-nagyobb utcára oszlik.¹¹

Szentdomokos lakossága első sorban földművelésből tartotta, tartja el magát. A probléma viszont az, hogy a föld minősége gyenge, nem terem meg sok minden benne, és az éghajlata sem túl kedvező. A századelejére túlnépesedett falu a silány földekből már nem tudott megélni. A gazdák a megművelhető terület megnövelésére a hegyoldalakat is feltörték, ezért lett például a Garados dombnak lépcsős felszíne. A két világháború előtt és alatt a megélhetést első sorban a föld jelentette: ennek megműveléséből és az állattartásból tartották el magukat az általában 8 fős családok. A családok nagy részének nem volt a házon kívül semmilye, rengeteg leányment elcselédnek a városokba, hogy a hozományt összegyűjthessék. A férfiak többségének a felföld megművelése (fafaragás), feldolgozása és a mész kitermelése jelentette a jövedelmet. A világháborúk után elkezdődött a gépek által végzett földművelés, ami enyhítette a földművelés emberfeletti munkáját. A közelebbi városokba (Balánbánya, Csíkszereda, Gyergyószentmiklós) való munkavállalás lehetővé tette a nagyobb jövedelemszerzést, a városokban lévő elméleti és szakközépiskolai oktatás révén sok szentdomokosi lakos képezte magát. Gyarapodott a háziipar és a kisipar, de továbbra is több lábon való élés, a többféle munkalehetőségből való kereslet jelentette a megélhetést.

A második világháború után jelentősen fejlődött a balánybányai bányászat, ennek eredményeképpen több csíkszentdomokosinak is a megélhetést jelentette. A bányászok, karbantartók, üzemeltetők nagy száma a faluból ingázott, a kommunista korszak végén pedig a domokosiak nagy száma járta naponta a baláni utat a mindennapi kenyérszerzés reményével.¹²

A falu első építészeti képeleme a kapu az „utcáról” érkező számára. Jellgezetes domokosi kapunak számított a galambdúcos kapu, amely a következő elemekből tevődik össze: kis- és nagy kapu nyílás, az ezekbe illeszkedő kis-és nagykapu, kapusasok (tartóoszlopok), kis- és nagyfejfa (szemöldökfa vagy kontyfa), négyzettömítés, kis- és nagy hónajkötések, galambbúg vagy galambdúc, tetőzet.¹³A három kapufa és a fejfa keretet képeznek a két kapunak, a kapunyílások boltíveihez igazodnak a kapuk formái. A kapu vázát díszítik motívumok a kapuk körívét végig kísérő stilizált makkok, a körrózsa vagy rozetta, kis félkör vagy kör alakú

¹¹ Bővebben lásd: Balázs Lajos, im.: 46.56 old.

¹² Uo., 112 old.

¹³ Uo., 144 old

bevágások. Díszt szerepe van a fejfára faragott felíratnak is, ami leggyakrabban az épített és neve nevének kezdő betűiből, és az állítás évszámából állt, amelyeket rövid és rímes mondatba foglaltak össze: „Ha jó szíved és neved ide bátran jöhetsz, ha rossz, tágos az út fel, s alá elmehetsz. Állította Bodó Imre hitvesével Albert Annamáriával 1886-ban”.¹⁴ A galambbúg 35 cm magas, a kapusások vastagságával megegyező vastagságú, a fejfa fölött végighzódó doboz, melynek az első oldalán 5-10 cm átmérőjű lyukak találhatók, amely régen a galambok és a kismadarak otthona volt, később már csak díszítő elemmé vált. 1996-ban felmérték a falu házeit, ekkor 10 festett galambbúgos kapu volt, az azután épült kapuk már nem a csíkszentdomokos hagyományt tökrözték. Az új keletű ízlésű kapuk udvarhelyszéki ízlés szerint készültek.¹⁵

A régi lakóházak Felcsíkon ismert háztípusai közül a faluban a tornácos ház volt a leggyakoribb. A házat egészen a múlt század közepéig zsindegyházzal fűdték. Ezekben a házakban általában több generáció is lakott, a legidősebb fiúnak gyakran új házat építettek, a kisebb fiú viszont a szülőivel egy udvaron lakott. Fontos épületnek számított a lakosok életében a csűr is, amelynek építésére gyakran több figyelmet is szenteltek, hiszen ez jelentette a megélhetés forrását, az állattartás számára ez volt a legfontosabb munkatér. Az istálló és a csűr egy épületet alkottak, mely a következő elemekből áll: hiu (szénapadlás), odor (az istállóval átellenben található rész, mely a takarmány előkészítésére szolgál), rakó (szénatárolásra szolgál). A csűr gerendáit leginkább gombolyag gerezdbe vagy kapocsgerezdbe illesztették, és nem illesztették túl szorosan egymáshoz, hogy a takarmány szellőzni tudjon.¹⁶ Még napjainkban is több ilyen csűr található a faluban, több család is foglalkozik még állattenyésztéssel, így megőrizték és használják az elődeik által épített mezőgazdasági épületeket.

Csíkszentdomokoson a viseletet a munkás hétköznapi, ünnepek (vasárnapok, ünnepek, egyéni élet sorsfordulói) szabályozták. Míg a hétköznapi ruházatot a teljes egyszerűség jellemezte, az ünnepi öltözet, főként a nők esetében többféle színben pompázott. A ruhák színei és mintái utaltak a viselő életkorára és társadalmi helyzetére. A lányok és fiatalasszonyok leginkább pirosas ruhákat viselnek, a korosabb személyek viszont már vegyítették kézzel, zölddel, ahogyan pedig egyre idősebbek lettek, a barna, fekete vált az uralkodó színné. A székelyruha köténye is árulkodó volt, jelezte a viselő társadalmi és anyagi helyzetét, gyakran a leányok cselédként dolgozva jövedelmüket selyemkötény anyagra, csipkére, szalagra költötték. A „szentesrokolya” alapanyagát gyapjából és kenderből állították össze, és a különböző színeket különböző korosztályú személyek használták. A következő színváltozatok ismertek: piros-fekete, búzakék-barna-fekete, zöld-barna-fekete, kék-piros-fekete, piros-zöld-fekete, barna-fekete, fekete.

¹⁴ Uo., 144 old.

¹⁵ Uo., 145 old.

¹⁶ Uo. 148 old.

Volt id szak, amikor a székelyruha viselését nem övezte nagyobb érdeklődés, csak különböző ünnepekkor viselték (első áldozás, bérnyálás), ma viszont újra szívesen és egyre gyakrabban veszik fel a lakosok, de már nincs olyan éles elkülönülés a színek viselésében, az id sebb korosztály is viseli a piros-fekete székelyruhát és a fiatal lányok is hordanak zöldes-, kékes-, barnás- szín népviseletet.

Csikszentdomokoson, akár csak több erdélyi, székelyföldi településen, ma is több tájszó is van, amelyeket a falu lakosai gyakran használnak, például: állás (az istállóban két ló számára való rekesz), binec (ütés az emberi testen), bitykó (nagyobb hegység apró kiálló csúcsai), bogyan (goromba, darabos), börönköl (erősen sír), felduvassza az orrát (haragszik), fúvázködik (pöffeszkedik), kófindál (csavarog), suvogatott mogyoró (zöld héjából kifejtett mogyoró). A nyelvjárás első tanulmányozója Szabó Dezső író, kritikus, publicista volt, aki a múlt század elején a településnek töltött egy nyarat, tanulmányozva a nyelvjárást, a fenti szavakat is az egyjtésében idéztem. Ugyan kutatása óta már eltelt egy évszázad, az idézett szavakat még ha is használják. Mindez azt bizonyítja, hogy annak ellenére, hogy az elmúlt száz év alatt az iskolázottság száma megnövekedett, több lakos is különböző líceumokban (Udvarhely, Csíkszereda, Gyergyószentmiklós), egyetemeken végzi tanulmányait, a tájszavak nem teljesen elteljesen, nemcsak az id sekkörében ismertek, a fiatalok is gyakran használják, amely által a magyar nyelv színesebbé, gazdagabbá válik.

A település szellemi néprajza, néphagyományai, szokásai is igen gazdag. Kodály Zoltán is végzett egyjtést, a Jagamas János által szerkesztett Romániai magyar népdalok című egyjteményben szentdomokosi népdal is található:

Juhok panasza

Azt mondta vót a vacsisa
Elfogyott a csinált széna
Tartsd meg Isten a jó gazdát,
(Hogy) csinálhason sok jó szénát,
Hadd tarthassa a vacsisát,
Vacsisának a bárányát,

Hadd t tse meg a kupását.
Azt mondta vót vót a szürke,
Elment gazdám az üzletre.
Hamis nálunk a menyecske,

Éhen hált a szegény szürke.¹⁷

A falu mese- és mondavilága is gazdag. A múlt században több mesemondó is élt (Albert András, Sándor Márton), akiket igen nagy élvezettel hallgattak a falu lakói a különböző összejöveteleken, leginkább a fonókon való összeülésekkor. Sándor Márton egyik meséjét a Hargitában közölte 1969. június 19-én *Mese a szegény emberről és a feleségéről* címmel, ebből származik a következő idézet:

„Eccer egy legény meg nősült, megkért egy leányt. Éltek azok három évig, de szépen, de szépen, úgy, hogy a szomszédok is megirigyelték, hogy milyen szépen élnek azok, nem zavarognak. Összegyezték a szomszédok, hogy törjék össze az életüket. Az emberek mondták:

-Te, hallod, urad egy másik asszonhoz jár!

Addig, hogy három év után az ember feltarisznázta magát és elment. Elment messze, messze, messze.... Odament, harminc évig odavót. Harminc év után azt mondja a naccságos úrnak:

- Naccságos úr! Lenne szíves kiszámolni, met vót nekem egy feleségem, szeretném meg látni.

(...)

Hát az asszon odahívta az asztaloz, s ellegetek s illogattak, s eccer az ember azt mondja, hogy

-Miféle két iskolamester ez?

Azt mondja az asszon:

-Ó, lelke az én uram elment harminc éve s evvel a két gyermekkel én állapotos maradtam. Megszültem ket, kitanyítottam, ma választották meg mind a kettőt iskolamesternek, annak a levit igyuk.

Nó jó, hát aztán még ettek, ittak egy kicsidég, s esment kérdi az ember, hogy:

-Maga mesimerné-e a férjít?

-Meg én! – azt mondja

-S hát miről?

- A bal oldalán volt egy forrás, hát arról.

Az ember felhúzza az ingit s azt mondja:

-E vót-e az?

-E!

¹⁷ Szabó Gergely által elmondott vers, szerk.: Jagamas János, Faragó József: *Romániai magyar népdalok*, Kriterion Könyvkiadó, 1974, 150 old.

Aztán esse-vissza csókolódtak az iskolamesterrek az apjokkal. Jó fiai vótak, örvendtek, hogy megismerhették. Akkor az ember elévette a kalácsot s megszegte s hát egy csomó pénz kiomlott bel le.

Ennek most itt a vége.”¹⁸

IV. A település ma

A település lakossága ma előreged ben van, általában 2 gyereket vállalnak a családok, nagyon sok fiatal, akárcsak az ország más falvainak, városainak lakosai, külföldön vállal munkát (ennek oka els sorban az itthoni munkanélküliség: a környez városban csak minimálbért fizetnek, amelyb l nem lehet önálló háztartást kialakítani, a mez gazdasági tevékenységek pedig nem jövedelmez ek, mert túl kis terjedelm ek a földek, csak több föld összevonásával és gépek segítségével lehetne hatékonyan termelni), akik közül sokan nem is térnek haza szül földjükre. Ennek ellenére a faluban ma is magas a házasságkötések és a keresztel k száma, az otthonmaradtak pedig próblik hagyományaikat, szokásaikat ápolni, továbbadni, és falut lehet ség szerint felvirágoztatni.

Noha a term föld és az éghajlati viszonyok egyáltalán nem mondhatóak a településen kedvez nek, több család is mez gazdaságból él. Az ipar fejl désével, a XXI.század eljöttével azonban a mez gazdaság háttérbe szorult, a családok nagy részének legalább egy, de gyakran két f je a közeli városokban dolgozik, vagy külföldre megy munkát vállalni. A mez gazdasággal így több háztartás is felhagyott, a térség többi településéhez hasonlóan csak jövedelem-kiegészítés céljából gazdálkodnak, általában nem eladás, csak önfentartás céljából.

Csíkszentdomokoson ma a kilenc óvodában, három I-IV-es általános iskolában és az V-VIII-as Márton Áron Általános iskolában 52 óvon és tanár gondoskodik az új nemzedék szellemi és testi neveltetésér l. Mivel a településen nincs középiskola, a közeli városokban folytatják az általános iskola után tanulmányaikat a diákok.

A kulturális élet sokszín ségét a különböz helyi szervezetek, egyesületek, civil személyek biztosítják. A Csíkszentdomokosi Községi Könyvtár különböz rendezvényekkel teszi színessé a szürke hétköznapokat: *Múltidéz* címmel Balázs Lajos el adásait hallgathatta a közönség, részt vett a karácsonyi vásárok szervezésében.

A t zoltóság a legrégebbi civilszervez dés a falu társadalmi életében. Nyilvánosan és hivatalosan 1921-ben hozták létre az els t zoltó alakulatot, mikor csupán egy 4 kerekes, valamint négy 2 kerekes, kézzel hajtható t zifecskend vel rendelkeztek. 1987-ben harmadik helyen végeztek a katonai t zoltók által megszervezett versenyen, ahol egy Praga t zoltóautót

¹⁸ Balázs Lajos, im., 166-167 old.

nyertek. Legutóbb, 2004-ben jelent sen gyarapodott felszerelésük, amikor adományként egy Mercedes típusú autót kaptak Németországból, majd két motoros szivattyút is beszereztek.

2013-ban alakult meg a Csíkszentdomokosi Ifjúsági és Sportegyesület, amely a 2014-es falunapokon ifjúsági napot szervezett. A rendezvényen sporttevékenységet (paint-ball-, sakkbajnokság), játékonysági f z versenyt, arcfestés, kém ves foglalkozásokat szerveztek. Ruhagy jtési akciókat is szerveztek, támogatva a Caritas tevékenységét, részt vettek a Gyereknapok szervezésében is. Annak ellenére, hogy egy nagyon fiatal egyesület, eddigi akcióikkal már bizonyították tagjaik tenni akarásukat.

V. Él örökség

Csíkszentdomokos legf bb él öröksége elhelyezkedésének köszönhet : a falut, mint már említettem, hegyek, dombok veszik körül, amelyek közül a legtöbbet látogatott hely az Egyesk . A hegy égbemagasló szikláí ige csak veszélyesek, több baleset is történt már ott, de aki mégis felmerészkedik az 1608 m magas, keresztel megjelölt égi toronyra, annak bátorságát és ügyességét lehengerl panoráma jutalmazza. Az Egyesk t kétoldalról a Nagyhagymás (1792 m) és Öcsém (1708 m) nev hegységek övezik, melyek úgyszintén gyönyör látványt tartogatnak az odalátogató számára. A hatalmas k katedrális tövében épült menedékház fontos turisztikai csomópont, a túrázó számára nyugodt helyet biztosít, ahol kipihentheti a hegymászás fáradalmait.

Sík Sándor *Az Egyesk* cím versében így a következ képpen mutatja be e hármas hegység képét:

A Hagymás üzen az Öcsémnek,
Az Öcsém felel a Hagymásnak.
Mit üzenhetnek egymásnak?

A Hagymás Gyergyóra könyököl,
Az Öcsém Csíkországba néz,
Az Egyesk csak az égbe föl.

Közepettük a négyágú
K koronával ékes f :
Egyedül áll az Egyesk .

A Hagymás szénáért könyörög,
Az Öcsém emberekér,
Az Egyesk semmit se kér.

A hagymást utak ölelik,
Az Öcsémhez ösvényke fut.
Az Egyesk re nincsen út.

A Hagymás mondja légy velem,
Az Öcsém bíztat: Kegyelem,
Az Egyesk semmit se mond:
feje körül az Úr lelke borong.

A község központjához közel, a kultúrotthon épülete mellett az udvaron található a tájház, melyet falumúzeumnak is neveznek, Felcsík hagyományos népi építészetének 18. századi szép példánya. A Kultúrház emeletének termeiben van összegyűjtve a falu múltbeli életének, egy letűnt kornak a tárgyi emléke. A különböző termekben sorra találhatók a földművelési eszközök, a lakás berendezésének tárgyai, illetve a konyhában használatos háztartási eszközök gyűjteménye. Megtalálhatók a gyűjteményben a tűzgyűjtés eszközei (acél, kova, patkó), különböző formájú mécsesek, lámpások, a mezőgazdálkodás eszközei, a sajt készítés tárgyegyűjtése, a falegmunkálás, zsindegy készítés, a népi barkészítés eszközei. Láthatók viseletdarabok, jegyajándékok, szépen cifrázott pásztorbotok, kéregedények, vizes-edények, bélyegző vasak, arasznyi gyermekbocsor, hangszerek, festett hozomány-ládák, vízszékek, festett bútorok, kézzel faragott székek, cserépedények, dísz tárgyak. A gyűjtemény igencsak gazdag, de folyamatosan bővül.

A falu épített örökségéhez tartozik a római katolikus templom külső falán lévő Márton Áron kovácsoltvas sziluett képe, és a központban található Márton Áron szoboregyüttes, mely a falu híres szülöttjének tiszteletére emléket állított.

Csikszentdomokos lakosai hűben tartják a hagyományokat. Már fennebb bemutattam a farsangtemetéshez fűződő szokásokat, így ezt nem részletezem, csupán megemlítem.

A faluban régi szokásnak számít a fazakazás, melyet a felnőttek játszanak húsvét másodnapján, délután. A játék fő kelléke egy káposztás fazék volt régebben, ma már bármilyen fazekat használnak. A játékosok körbe álltak, egymásnak dobálták a fazekat, amíg azt valaki el nem ejtette. Aki elejtette, bekötötték a szemét, tíz lépést hátr léptették és botot adtak a kezébe, azzal kellett a fazekat megütnie. A férfiak és asszonyok közben változtatták a fazék helyét, kocogtattak a fazék-csereppel, hogy ne találja meg a fazék eredeti helyét. A bekötött szemű férfi addig kereste a fazekat, amíg el nem törte. Régen addig folytatták a játékot, ameddig volt egy akkora cserépdarab, amit apróra lehetett törni.¹⁹ Ma már nem játszanak cserépfazékkal, és egyre kevésbé gyakorolják a szokást, de még a falu egyes részeiben néha játszásként.

Egy másik élő szokás a Jakab-ág ütés. Április 30-án a fiúk elmennek a rokon-, szomszédleányok vagy barátok házához, és amikor úgy látják, hogy a ház lakói elaludtak, az ajtó tokozatára, kapusásra felszegezték az úgynevezett Jakab-ágot, vagyis feldíszített fenyő ágot. Van olyan leány is, akinek több fiú is üt ágot. Az ágakat általában május végén szedik le. Régen az is többször előfordult, hogy a legények letépték bosszúból egymás ágát.²⁰

A település életében még ma is élnek a népi meteorológia megfigyelései. Mivel a falu elsődleges megélhetési lehetősége a mezőgazdálkodás volt, éber figyelték az emberek a körülöttük

¹⁹ Uo., 201. old.

²⁰ Uo., 201-202 old.

lév állatok, növények viselkedéseit, a nap, hold, csillagok járását. Ennek eredménye az id jóslás kialakulása, amelynek tudománya apáról-fiúra szállt, és még ma is gyakran használatos. Ezek közül a következők a legismertebbek:

- Ha a szarkák kárognak nyáron, es , télen hó lesz
- Ha a fecskék alacsonyan, földközélen repülnek, rossz id , ha magasan, jó id lesz.
- Ha télen a cinege az ablak körül repdes, nagy hideg várható.
- Ha a nap feljön, s a kövek (azaz az Egyesek , Nagybagymás) fényesek, jó id lesz.
- Ha napnyugtán után vöröses az ég alja, másnap es várható.
- Ha Mátyás napján nincs jég (febr. 24), csinál. Ha van , betöri.
- Ha Szent György (ápr. 24) napján esik az es , még a k sziklán is f lesz.
- Szent György nap el tt ahány nappal görget (dörög), utána annyi nap, illetve hét után hó lesz.
- Ha a harangszó tisztán hallatszik, jó id lesz.²¹

Ezek az id jóslási szokások jól mutatják falu lakóinak a természethez f z d viszonyát: régen már kora hajnaltól kés estig az erd k, mez kön voltak, folyton figyelték a táj rezdüléseit.

Az esküv kön régen elmaradhatatlan volt az úgynevezett tiri hazai, azaz álmenyasszony jelenléte. A tiri hazai szerepét asszon játszodta, aki folyton frissességét, szépségét, fiatalságát hangsúlyozza. Arca túlzottan festett, feslett függönyt tesznek menyasszonyi fátyol gyanánt a fejére. Az ölében m babát tartott, a kezében pedig m virág menyasszonyi csokor volt. Régen amikor kivezették a menyasszonyt, a tiri hazai a v legény elé „gyúródott”, tolakodott és „keltette magát”.²² A szokás még ma is elevenen él a községben. Ma már általában mielőtt a menyasszony kijön a házból, azelőtt megy a tiri hazai a v legény elé, és szorakoztatja a násznépet.

A lakodalom rituális eszközei tartozik ma is, akárcsak régen a feny k, feny gallykoszorúk, a gazda- és kikér legények pálcái. Az ágak a lakodalmas ház díszei, a lakodalom jelvénye. A feny fákat a kikér legények és rokonok hozzák az erd r l, a koszorúsleányok díszítik fel krepp papírból készített rózsákkal, és a v legény, illetve a menyasszon kapujába „ütik fel”, mind a két helyre két ágat. Noha ma már nincs különösebb szellemi, hiedelemi tartalma az ágaknak, régen különös jelentést tulajdonítottak a menyasszony és a feny fák közötti kapcsolatnak. Ezt bizonyítja az a tény is, hogy régen az ágakat éjszaka rízték a megrontók ellen, hogy ne hogy valaki megcsonkítsa azokat. Balázs Lajos *Az én els tisztességes napom* cím könyvében e kapcsolat szemléltetésére egy leány mondatait idézi: „»Volt, amikor kivágták az ágat. Az enyimet is a volt szeret m kivágtá volna, ha hagyták volna. F. Jánosnál kivágták az ágat éjjel, mikor másnap lett volna a lakodalom. Az egyik ágat a volt

²¹ Uo., 208-214 old.

²² Uo., 185 old.

szeret je esszevágta daabokra, mérgibe. A tetejit nem vágta le, csak a tövit. Meglátták a legények s hamar esszevissza tókerolták, esszekötözték, s aztán visszacsínálták.

Jaj, nem lesz jó, nem lesz jó, mondta mindenki. Nem es lett jó! Részezes, mocsok ember lett a másik (a férj), komonista, s mindent eladott, a sok gyermek meglett, az asszony bánatába fiatalon meghótt. Má akkor mondták, hogy jobb lett vóna, ne gy ljenek essze. Adjanak hírt mindenkinek, s hagyják félbe a dolgot, s ne menjen férjhez. Kivágták az ágat, nem lesz jó! S nem es lett jó az életjek.«²³

A kender feldolgozásának bemutatása céljából szervezték meg a falu közössége a Kenderfesztivált (5. számú melléklet). Az eseményen bemutatásra került a kender felhasználásának folyamata, termesztésének bemutatása, ugyanakkor népi szokásokat, néptáncokat is bemutattak. A 2007-ben el ször megrendezésre került hagyomány rz rendezvényvel kapcsolatosan 2014-ben Borboly Csaba, Hargita Megye Tanácsának elnöke a következő ket nyilatkozta: „»Hagyományaink felelevenítése nem csupán turistacsalogató látványosság, de önazonosságunk meg rzésének záloga is. A megyei tanács kiemelt figyelmet szentel népi hagyományaink és tárgyi kultúránk meg rzésének. S tesszük ezt az ehhez hasonló rendezvények támogatása mellett többek között a székely kapu programunkkal vagy a hagyományos termékek értékesítésének segítségével a Székely termék márkanév odaítélésén és vásárok szervezésén keresztül«".²⁴

A hagyományos mesterségek közül a fafaragás m vészetét rzi a falu egyik lakója, Kosza Endre, aki leginkább székelykapukat és különböz képeket, tárgyakat farag. Régen minden háznál voltak fából faragott eszközök, az emberek nagy fára vonatkozó ismerettel rendelkeztek. „Szentdomokoson ma nincs udvar, ahonnan ne kerülne ki a kerékfalnak, fent nek, tekn nek, orsónak, kanálnak, esztekének, ostornak, dézsának, küpünek, botnak való kemény, puha, súlyos, rugalmas, könny , szívós, szálas, vízben elálló, májas bel , egyenes, ágas-bogas, görbe növés és még ki tudja hány célra való és hány féle fa”- írja könyvében Balázs Lajos 1999-ben, jól tükrözve a lakosság fa iránti szeretetét és fáról való tudását.²⁵

Csíkszentdomokoson ma is nagy tisztelet övezi a népviseletet. Nemcsak egyházi ünnepnapokon viselik a lakók a székelyruhát, de kortárstalálkozón, és egyre gyakrabban esküv kön is „sz ttesbe” öltöznek. Külön ünnepet is szentelnek népviseletnek, mely „Sz ttesek vasárnapja” néven ismert. Az ünnep a búzaszenteléssel van összekötve: a katolikus ünnep keretén belül Szent Márk napján (április 25.), vagy a hozzá legközelebb es vasárnapon búzaszentel körmenetet tartanak, azaz a falu határát körbejárva a pap megáldja a vetéseket és

²³ Balázs Lajos: *Az én első tisztességes napom*, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1994, 247-248 old.

²⁴ Iochom Zsolt: *Kenderfesztivált tartottak Csíkszentdomokoson*, <http://szekelyhon.ro/faluszerte/kenderfesztivalt-tartottak-csikszentdomokoson>

²⁵ Balázs Lajos: *Az én első tisztességes napom*, 121 old.

imádkoznak a jó termésért. Csíkszentdomokoson ezen a napon a körmenet résztvevői népviseletbe öltöznek, felhívva a figyelmet a népviselet értékére, megbecsülésére. Kurkó István, a Múzeum Egyesület elnöke 2014-ben a következőket nyilatkozta az Erdély Magyar Televíziónak: „Ez azért volt fontos, mert sajnos az elmúlt időkben és az elmúlt idők az 2004 előtt nem kapta vissza a szentes azt a kellő értéket, amit valamikor jelentett és eltelt egy olyan hosszú időszak, amikor a szentesdomokosi szenteseket az emberek elhanyagolták, nem vették fel, újabb divathullámok érkeztek és ezért háttérbe szorult.”²⁶

Csíkszentdomokos nagy számú közösségének és kiterjedésének köszönhetően több látványt is kínál az odalátogatóknak. A csendes, nyugodt életmód és a természeti értékek mellett a falu legnagyobb ereje a hagyományokban van. A csendes pihenésre vágyóknak a panziók mellett a falu családjai is biztosítanak szállást. A község intézményeinek, nevezetességeinek (tájházak, múzeum, templom, gáborkert emlékmű, iskolák) bemutatásához, ismertetéséhez idegenvezető áll rendelkezésre.

A turisták számára szerezkes kirándulásokat is szerveznek a környező hegyekre (Egyeskő, Nagyhagymás, Öcsém, Terkő). Gyalogtúrával, vagy szekérrel könnyen megközelíthetőek innen Gyimesközéplek festői szépségű „patakai” is, de ugyancsak elérhető az Olt folyó forrása is, és az 50 km-re levő Gyilkos-tóhoz is a hegyeken keresztül túrázhatnak az érdeklődők.

A hivatalos ünnepek (Virágvasárnap, Nagyhét, Húsvét, adventi napok, Karácsony, Szent Antal napja) és nemzeti ünnepek (március 15., augusztus 20.) alkalmával szentesi szokásokban bőséggel, látványokban gazdag ünnepeket szervez a falu, amelyre szívesen várják az odalátogatókat is.

VI. Összefoglalás

Felcsík térségére összességében mondhatjuk, hogy hagyományos vidék, de Csíkszentdomokos talán reprezentatívabban őrző hagyományait, népszokásait, táncait, népzenejét. Csíkszentdomokos egy, a hegyek között elterülő település, melynek lakói „a hegyet is megszántják, az erdőt is megszelídítik”, a természet erőforrásait verejtékes, nehéz munkával kiaknázva élnek mindennapjaikat. A falu közössége hagyományos, nemcsak az egyházi ünnepnapokon gyakorolják az ősi szokásait, de más ünnepeken is szívesen ápolják hagyományait. A tanulmány első sorában lévén, Márton Árontól idézett gondolat ma is elevenen él a szentesdomokosiak körében: nemcsak a vallási neveltetés fontos a családok életében, de az ősi hagyományok és a föld tisztelete is. A föld megmunkálása jelentette az ősi lakosok

²⁶ Kalamár Mária: *Szentesek vasárnapja*, <http://www.erdely.tv/hirek/szentesek-vasarnapja>

számára hosszú időn keresztül az elsődleges megélhetési forrást, ezért ma is különös tisztelet övezi.

A falu lakossága jelentősen csökkent ugyan az elmúlt évtizedekben, de továbbra is erős közösségi élet van a településen; a Csíkszentdomokosi Polgármesteri Hivatal és a különböző szervezetek, egyesületek közösen szerveznek többféle eseményt (Lovas-napok, mézeskalácskészítési verseny, Márton Áron életéről szóló előadások, karácsonyi vásár, kenderfesztivál, mesemondó „maraton”, versírási „verseny”), erősítve a közösségi összetartozás élményét.

A településen nincsenek nagyobb vállalatok, munkalehetőség, ezért jövedelemszerzés céljából a közeli városba, esteleg külföldre megy a lakosság nagy százaléka. Vannak azonban többen is, akik mezőgazdaságból próbálják elállítani mindennapi betevőjüket. Mindennek ellenére elmondható, hogy a falu egyre jobban fejlődik, kisebb magánvállalatok működnek (elsősorban üzletek), a polgármester különböző Európai Unió és más pályázatok elnyerésével újjáépíti a régi közösségi épületeket és csinosítja a falu képét.

Az, hogy egy ifjúsági szervezet is létrejött és tevékenykedik, azt mutatja, hogy a közösségi élet szervezésén nemcsak idősek munkálkodnak, és a fiatalok is kötelességüknek érzik a településen való otthonalapítást, megmaradás fontosságát, a hagyományok őrzését, a jövő Csíkszentdomokosának építését.

A falu szellemét, hitét a következő írás szemlélteti leginkább:

Tánczos Vilmos:

Nagyhét Csíkszentdomokoson

„Nagypéntek este van Csíkszentdomokoson. Ezen a napon a katolikus egyház egyáltalán nem mutat be szentmisét és nem szolgáltat ki szentséget, de ilyenkor csaknem minden templomban eléneklik a passiót. Budapesti filmes kollégáimmal ott állunk a templom szenteltvíztartója mellett, s várjuk a hosszúra nyúlt szertartás végét, hogy meghallgassuk az ilyenkor szokásos hirdetések. Délután megkérjük ugyanis a papot, hirdetné ki a templomban, hogy a szín pompás felcsíki viselet filmezése végett nagyszombaton reggel a lamentációra, majd az ezt követő vízszentelésre minél többen vegyék fel a népviseletet.

A plébános nehezen vette rá magát kérésünk teljesítésére, s ahogy most ezt a gyászfeketébe öltözött hatalmas tömeget látom, már magam sem vagyok biztos abban, hogy helyesen cselekedtünk. A készülő film rendezője azonban bizakodó: - A pap szava Isten szava! - sítja felénk. De bennem mégis egyre nő a feszültség: vajon ez a bölcs mondás minden körülmények között érvényes?

A kihirdetés a szokott módon megtörténik, s hallatára a zsúfolásig megtelt templom döbbenet-rosszallóan felmorajlik. Nekem, a készülő film "szakért jének" a szenteltvíztartó mellett állva ég az arcom a szégyentől. Tudnom kellett volna, hogy a pap szavánál van hatalmasabb szó is ebben a faluban: a *hagyomány*.

Erre az arcpirító morajra volt szükségem ahhoz, hogy megértssem: egy árva piros pántlika nem sok, de a nagybőjt utolsó napján még ennyit sem fogunk látni a gyönyörű, korosztályok és családi állapot szerint is változó felcsíki népviseletben.

És nem is láttunk. Mert nincs az az erő a földön, mely ezeket az embereket rávehetné arra, hogy bőjt idején a színes ruhadarabokat felvegyék. Erre még másnap, húsvét vasárnapján sem kerülhet sor.

A heteken át gyászba öltözött falu csak a húsvéthétfői nagymisén virult ki igazán. A budapesti forgatócsoport azonban, mely csak két napig tartózkodhatott Csíkszentdomokoson, ekkor már messze járt.

A falu ereje a szokás által szentesített hagyományban van. A régi világkép, értékek, szokások, közösségi normák persze itt is változnak, de a hagyományos világnak még vannak olyan részelemei, melyek máig érintetlenek, s melyekhez semmiféle hatalmasságnak nem lehet nyúlni. Csík merev konzervativizmusát, az élet ünnepélyes pillanatainak tradicionális szertartásosságát az idegenként érkezők nehezen tudják megérteni.

- Ezt így kell, mert ez így szokás - hangzik a mindenk fölé álló abszolút érv, ami adott esetben még a pappal szemben is alkalmazható. Mert az si, mindig változatlan egyetlen igaz rendet a szokás, a hagyomány rzi, és ez egyúttal maga az isteni rend. Minden változtatás, újítás csak eltévelyedés lehet egy kezdeti állapot tökéletességét l. Ezt a középkori szellemiségben gyökerez szemléletet tükrözi a revolúció, reformáció, reneszánsz szavak etimológiája is, ezek a mozgalmak ugyanis a valamikori tökéletes kezdethez való visszatérés jelszavával fordultak szembe az ett l eltávolodott jelennel. (...)

A templom közepére egy háromszöglet gyertyatartóra - hivatalos nevén: *triangulare*-tizenöt gyertyát helyeztek, s minden zsoltár végén egy gyertyát eloltanak. Az elalvó fények a Mestert elhagyó tanítványokat jelképezik. Legvégül csak a Krisztust jelképez legfels gyertya marad égve. Ennek nem szabad elaludnia, mert a világ világossága akkor sem aludt ki, amikor a Megváltó meghalt a kereszten. Jézust csak sírba helyezték, de harmadnapra új életre támadt.

"Mert akik minket elhurcoltak, hallani vágyták énekünk" - zúgja a templom, s az ilyen sorokból lehetetlen nem kihallani az aktuálpolitikai vonatkozásokat. A diktatúra idején ki is hallotta mindenki: a hív , a pap, a fels bb egyházi vezetés és az államhatalom egyaránt. Ezért Jeremiás próféta siralmait két évtizeddel ezel tt törölték a kötelez egyházi szertartásrendb l. Szentdomokoson azonban ezután is évr l évre el kellett végezni, mert a nép konokul ragaszkodott hozzá. Azt hiszem, ez a méltóságra sokat adó, de méltatlanul szolgáló tett nép évtizedeken át ebben a szertartásban sírta el a tehetetlenség és a kiszolgáltatottság panaszát.(...)

Csak a szentély gótikus boltívei és gyámkövei, a hajnali fényt beáramoltató csúcsíves ablakok, a keresztel kút szilárd mértani formái rzik egy ízig-vérig nyugatias kultúra fegyelmezett áhítatát.

A Mária-szobrot rejteget k fülke alatti oldalkápolnában, keresztre feszítve, a hideg földön fekszik Világura Jézus, s a hideg k lapon várja az aznap esti dics séges feltámadást. Oldalt, a feszület mellett két "jézus rz " lándzsás katona áll szoborrá merevedve, s rezzenéstelen arcukon nem venni észre, hogy eljutna fülükbe a templomteret betölt siránkozó zsoltár. Hosszú, lábszárközépig ér fekete posztózekékük a régi csíki viselet egyik jellegzetes darabja. Ma már csak Gyimesben - ott is inkább csak az id sebbek körében - használják, ezért ezt a ruhadarabot Csíokban *csángó zekének* nevezik. (...)

Véget ért a hajnali zsoltár. A bejárati kapu melletti hatalmas csebrekb l gyerekek merik, és üvegekben, fazekakban hordják haza az imént szentelt szenteltvizet.

A templomkertben, egy mesterséges sziklabarlangban új kelet Mária-szobor áll, el tte térdepl rács. Ide akármikor be lehet jönni, *cinterem* kapuja mindig nyitva van. A rácson nyolcvan fölé anyóka térdel, gyászfeketében. Télben-nyárban naponta eljár ide imádkozni, mert neki a Sz zanyán kívül már senkije sincs. Egyetlen, kés n született fiát 1989-ben megölték

a milicisták, mert kislánya első áldozására otthon titokban levágott egy borjút. Mikor erről beszél, nem sír, csak az ajaka feszül meg, és remeg idegesen a félmondatok között. Ócska "kankós pálcájával" előbb keresztet rajzol a földre, majd a botot reszkető kézzel az ég felé emeli:

- Az Isten, aki fenn van, és számon tart mindent, olyan pohárral töltsd meg, amilyenvel kitöltöttek másnak!

Jóslat-e ez, vagy *átok*? Bosszúvágy van-e a szavakban, vagy az isteni bölcsességbe és igazságosságba való belenyugvás? A szavak rejtélyesek, és maga a látvány is borzongató. A templomtorony árnyékában egy elaszott fekete kéz göcsörtös botot emel a magasba, a ráncos arcban mélyen ülő beesett szemek már elveszítették élénk csillogásukat, merev fénytelenységük már a halálhoz közeledő mindentudását és közönyét idézi. Eltérben egy felvirágozott Mária-szobor, a háttérben pedig régi, szörnyű bűnre emlékeztetve, fenyegetően magaslik a Báthori-kereszt. Nincs a világban az a rendező, aki ezt a jelenetet még egyszer megkomponálná.

A falu határában meggyilkolt kardinális halálának emlékezete ma is eleven Csíkszentdomokoson. Báthori András énekét mindenki ismeri, és a Mindenszentek napján tartott pásztorbükki búcsúra évről évre ünnepélyes menet indul ki a faluból. De vajon ki lehet-e engesztelni az eget Kerestély Andrásék négyszáz esztendő vétkéért? Azt mondják, ha Nagy kerestély András Pásztorbükki havasán *akkor ott* felnézett volna az égre, meglátta volna az Isten színét. De többé azután sohasem!

A hagyomány szerint a gyilkosság után Szentdomokos határában három nemzedékig nem adott termést a föld, és a község egész Felcsíkkal együtt hetenként háromnapos böjtre ítéltetett. A falu népének gyászruhát kellett viselnie, és sokáig csak egymás között házasodhattak.

(...)

A falu történetében túl sok a vér, túl sok a gyilkoló fegyver. A világháborúban elesetteknek se szeri se száma. A véres verekedésekben, bicskázásokban kimúltakról és a diktatúra áldozatairól sem készült statisztika. A Maniugárdisták által 1944-ben meggyilkolt 11 ártatlan áldozat nevét a Gábor-kertben felállított egyszeri vaskereszt őrzi. A férfiak közül sokan, akik a balánbányai rézbányában dolgoztak, asztmában, szilikózisban szenvednek, és idén napról napra elhalnak. De mintha nem volna elég a sok kioltott élet. A föld kevés, ipar jóformán semmi, és a hatalmas székely falut két-három százada folyamatosan sorvasztja-apasztja a szülő földtel való önkéntes menekülés. Pedig a bűnös Csíkszentdomokos, a legnagyobb csíki falu, már egy szent élet püspököt is adott a világnak.”²⁷

²⁷ Tánczos Vilmos: *Nagyhét Csíkszentdomokoson*, <http://www.okotaj.hu/szamok/16-17/tars5.html>

Mellékletek:

1. Csíkszentdomokos egy régi képeslapon

2. Csíkszentdomokos napjainkban

3. Márton Áron emlékm a falu központjában

4. Farsangtemetés: a szekéren húzzák Ilyést, mögötte a sírató asszonyok

5. Kenderfesztivál: az összekötött kenderek előtt áll néhány, a kender megmunkálásának ismerője, akik szívesen továbbadják az érdeklődőknek tudásukat

Felhasznált irodalom:

- Balázs Lajos: *Csíkszentdomokos*, Pro Print Rt., Csíkszereda, 1999
- Balázs Lajos: *Menj ki én lelkem a testből... Elmúlás és temetkezés Csíkszentdomokoson*, Pallas-Akadémia, Csíkszereda, 1995
- Balázs Lajos: *Szeretet fogott el a gyermek iránt*, Pallas-Akadémia Könyvkiadó, 1999
- Jagamas János, Faragó József (szerk.): *Romániai magyar népdalok*, Kriterion Könyvkiadó, 1974
- Kurkó Gyárfás: *Nehéz kenyér*, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1970
- Péterbencze Anikó: *Táncok és táncos szokások Csíkszentdomokoson*, Déryné Mvel dési Központ, Jászberény, 1989
- Orbán Balázs: *A székelyföld leírása III. kötet*, 1869
- Kalamár Mária: *Szöttések vasárnapja*, <http://www.erdely.tv/hirek/szottesek-vasarnapja>, 2014. 08. 22
- Iochom Zsolt: *Kenderfesztivált tartottak Csíkszentdomokoson*, <http://szekelyhon.ro/faluszerte/kenderfesztivalt-tartottak-csikszentdomokoson>, 2014. 08. 23
- Tánczos Vilmos: *Nagyhét Csíkszentdomokoson*, <http://www.okotaj.hu/szamok/16-17/tars5.html>, 2014. 08. 26